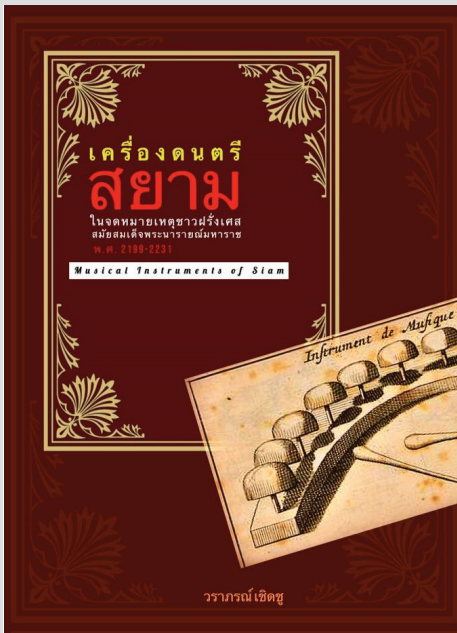

เครื่องดนตรีสยามในจดหมายเหตุชาวฝรั่งเศส
สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ.2199-2231
(Musical Instruments of Siam)

อานันท์ นาคคง¹
Anant Markkong¹

¹ คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
¹ Faculty of Music, Silpakorn University
annkannk@gmail.com

แปลจากหนังสือ: เครื่องดนตรีสยามใน
จดหมายเหตุ
ชาวฝรั่งเศส สมัยสมเด็จพระ
นารายณ์มหาราช
พ.ศ. 2199-2231
ผู้เขียน: วราภรณ์ เชิดชู
ผู้วิพากษ์: อานันท์ นาคคง
สำนักพิมพ์: มหาวิทยาลัยรัตนเศรษฐ
ปีที่พิมพ์: 2563
จำนวนหน้า: 408 หน้า

เที่ยงวันนี้ 13 เมษายน 2564 ผมได้รับของขวัญพิเศษสุดวันสงกรานต์ จากท่านอาจารย์แอน ดร.วารากรณ์ เชิดชู แห่งภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ส่งมาให้ที่บ้าน บางยี่ขัน แกะซองจดหมายดู เป็นหนังสือ เล่มใหญ่หนา 408 หน้า กระดาษ A4 ถนอมสวยตา จัดพิมพ์คอมพิวเตอร์อ่านง่าย สบายตา คลอดจากโรงพิมพ์เมื่อเดือน ธันวาคม 2563

ผมสแกนอ่านด้วยความตื่นเต้น หนึ่งจบโดยรวดเร็ว หลังจากนั้นจะอ่าน ต่ออีกสักสองสามรอบแบบสโลว์รีด แต่ ในช่วงของการสแกน ก็ยินดีปรีดายิ่งแล้ว เห็นความขยันขันแข็งอันน่าสรรเสริญ ของเธอและอาจารย์เดชาคู่ชีวิต กับการ รวบรวมเอกสารจำนวนมาก มิเพียง แต่ต้นฉบับหรือเอกสารแปลที่เป็น จดหมายเหตุชาวฝรั่งเศสที่เดินทาง เข้ามาเยือนกรุงสยามเมื่อ 365-333 ปีที่แล้ว หากยังได้รวบรวมเอกสารชั้นรอง อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เธอทำหน้าที่ของ นักประวัติศาสตร์ (historian) ทั้งโดยตรง คือการชำระ ตรวจสอบเอกสาร การ วิพากษ์ การสังเคราะห์ และโดยทางอ้อม คือการโยงความรู้เรื่องดนตรีวิทยาเชิง ประวัติศาสตร์ (historical musicology) ที่มีความหลากหลายกว่าคำว่าดนตรีไทย- ดนตรีสากล กลับออกมาเป็นงานนิพนธ์ ชิ้นเยี่ยมที่อธิบายช่วงเวลาหนึ่งของการ ปรากฏตัวของ”เครื่องดนตรีสยาม” ใน

เอกสารที่ผ่านสายตาคนต่างชาติ และย้อน กลับไปชวนให้มองเห็นมิติของวัฒนธรรม ดนตรีที่มีส่วนร่วมสร้างความเข้มแข็งใน ประวัติศาสตร์กรุงสยามอีกด้วย

กลางเดือนที่แล้ว (มีนาคม 2564) ผมเคยรับรู้เรื่องการเกิดหนังสือเล่ม นี้มาบ้างบนข่าวเฟซบุค ได้เห็นปกหนังสือ ที่เธอนำขึ้นโฆษณาในโซเชียลมีเดีย แต่ กระนั้นก็ได้คิดว่าจะต้องชวนชายเข้า แลวรอ่านเหมือนเพื่อนพ้องนักดนตรี ไทยท่านอื่นๆ ในโลกออนไลน์ อาจเป็น เพราะขณะนั้นผมหันไปสนใจเรื่องข่าวสาร การเมืองเพื่อนบ้านเมียนมาร์ เรื่องเล็กๆ ถูกรัฐรังแกและเรื่องปัญหากระเทรียง บางกลอยมากกว่า รวมทั้งมีความเหนื่อย ล้ากับคำว่า “ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย” อยู่เป็นทุนเดิม ที่จริงผมไม่ใช่คนที่เอาจริง เอาจ้งกับงานวิชาการประวัติศาสตร์ของ ดนตรีประเทศนี้้อย่างไรๆ คิด เพียงแต่ ว่าผ่านการอ่านการฟังมาบ้างในระดับ หนึ่ง และมีบางมุมมองอาจแตกต่างจาก นักประวัติศาสตร์บางท่าน ซึ่งก็มักจะ ทำให้ชีวิตไม่ค่อยปลอดภัยนักอย่างที่พอ จะทราบกันอยู่ มีหลายครั้งผมพยายาม จะเลี้ยวออกไปจากวงการนี้ด้วยซ้ำ อยู่ข้าง นอกไม่รู้ไม่เห็นเสียเลย สบายใจกว่า

แต่เมื่องานหนังสือที่เธอส่งมาให้ ด้วยไมตรี มาถึงที่ แล้วก็ต้องเปิดอ่าน และ ทันททีที่อ่านจบ ก็เขียนขอบคุณกันผ่าน โลกออนไลน์ด้วยความเคารพเช่นกัน

ชื่อเรื่องที่เราตั้ง การเลือกประเด็นศึกษาของเธอ ไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องพบด้านไหนหลายด้าน ถ้าหากไม่นับด้านภาษาที่ผมไม่สันถัดจะวิจารณ์ ก็เป็นด้านที่ถูกประทับใจว่าดีของอาณาจักรแห่งหนึ่งที่เคยมีบทบาทมากในแผ่นดินสุวรรณภูมิ/อุษาคเนย์นี้ ต้องเดินทางย้อนเวลาไปในช่วงเวลาดังกล่าวเช่นเดียวกับนักประวัติศาสตร์คนอื่นๆ อีกหลายคนที่เคยเดินทางมาก่อน ต้องรู้จักการคัดสรรชิ้นงานเอกสาร เข้าใจการเก็บตัวอย่างข้อมูล ผสมผสานกับเอกสารอื่นๆ ที่ต้องนำมาเทียบเคียงเพื่อให้การอธิบายความหมายของสิ่งที่ศึกษานี้แม่นยำที่ชัดเจน เชื่อถือได้มากขึ้น ปริมาณของบรรณานุกรมทั้งภาษาฝรั่งเศส ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย รวมกันจำนวนเกือบสองร้อยเล่ม/สองร้อยแหล่งข้อมูล ร่วมกับการจัดทำอภิธานศัพท์/ดัชนีค้นคำที่ลำดับอักษรท้ายเล่มอีกมากมาย รวมทั้งภาพถ่ายประกอบฉบับร้อยภาพและตารางสรุปประเด็นศึกษาที่อ่านง่ายเข้าใจได้ชัดเจนถึง 14 ด้าน เหล่านี้ก็นับว่าเป็นเครื่องช่วยให้การทำความรู้จักกับเรื่องเล่าหลักคือเครื่องดนตรีสยามในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายซึ่งถือว่าเป็นยุคสมัยที่อาณาจักรแห่งนี้มีความรุ่งเรืองสูงสุดในเชิงเศรษฐกิจสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการค้า การศาสนา หรืออื่นใด

โจทย์ที่ทำหาคือ แล้วเธอจะอธิบายเรื่องราวของวัฒนธรรมดนตรีในช่วงเวลาที่เรียกว่ารุ่งเรืองเฟื่องฟูนี้ให้เราทั้งหลายที่ล้วนแล้วเป็นคนที่เกิดไม่ทันได้อย่างไร? การอธิบายครั้งนี้เราในฐานะคนที่ง่อยเปลี้ยทางภูมิรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย จะเชื่อถือเธอได้ไหม? และเราได้อะไรจากการที่จะต้องอ่านหนังสือหนาๆ อย่างนี้ (ไม่กล้าถามต่อว่าเราจะเชื่อคนฝรั่งเศสได้ไหม คนอ่านที่เป็นคนฝรั่งเศสเขาคิดเหมือนคนอ่านที่เป็นคนสยามไหม แล้วคนไทยในยุคที่อยู่ยาลุ่มแล้วจะต้องอ่านไปทำไม.. ผมเคยตั้งคำถามพวกนี้กับครูบาอาจารย์สมัยเป็นนิสิตและโดนดุจนสมองฝ่อ)

ผมเลิกถาม เมื่อเปิดหนังสืออ่านและพบรายชื่อเอกสารสำคัญที่อาจารย์วราภรณ์รวบรวมและวิเคราะห์ออกมาเน้นที่ข้อมูลที่บันทึกอย่างเป็นทางการโดยกลุ่มอาคันตุกะที่เข้ามากรุงสยามในรัชกาลพระนารายณ์มหาราช พวกที่ทำหน้าที่ราชทูตสื่อสารสัมพันธ์ทางการเมืองและการค้าขายโดยตรงระหว่างสองอาณาจักร กับกลุ่มที่เข้ามาทำการสำรวจตรวจตราสภาพการณ์ต่างๆ ของบ้านเมืองสยามในเวลานั้น เมื่อกลับไปยังฝรั่งเศส ก็ได้ถ่ายทอดสิ่งที่พบเห็นออกมาเป็นเอกสารจำนวนมากถึง 82 ฉบับ ในนั้นมีเอกสาร 20 ฉบับ ที่นับได้ว่าเป็นจดหมายเหตุทางดนตรีที่ชัดเจน โดยมีผู้บันทึกจำนวน 18 คน (บางคนบันทึก

มากกว่า 1 ฉบับ) ซึ่งในจำนวนนี้ มีบางท่านที่เป็นที่รู้จักกันบ้างแล้วในวงประวัติศาสตร์ดนตรีไทย อาทิ Simon de La Loubere, Guy Tachard, Nicholas Gevaise, Chevalier de Chaumont ซึ่งเคยมีการถอดความรู้เรื่องดนตรีจากเอกสารของท่านเหล่านี้ในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเครื่องดนตรี บทเพลง สถานะทางดนตรีในสังคมเมืองอยุธยา บทบาทหน้าที่การใช้งาน และการทบทวนเรื่องสุนทรียศาสตร์ข้ามวัฒนธรรม แต่ก็ยังมีอีกหลายชื่อนักบันทึกที่ถูกหยิบยกขึ้นมาในฐานะของผู้ให้ข้อมูลที่น่าจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาในเชิงลึกและกว้างขึ้น อาทิ Piere Davity, Jacques de Bourge, Francios Pullu, Jean-Baptise Tavernier, Claude de l'Isle, Francois Timoleon de Choisy, Claude Ceberet, Robert Challe, De la Touche, Claude de Forbin, Monsieur Lucien Lanier, Adrien Launay และ Joachim Bouvet ซึ่งในความรู้สึกส่วนตัวของคนอ่านแล้ว งานเอกสารของชื่ออื่นๆ ที่ไม่คุ้นเคยเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ชวนให้สำรวจเรื่องราวของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมกรุงศรีอยุธยามากขึ้น และถ้าหากจะโยงไปถึงรายชื่อของนักบันทึกจดหมายเหตุอีกจำนวนหนึ่งที่อาจารย์วราภรณ์รวบรวมรายชื่อเอาไว้อีกในบทสำรวจภาพรวม ก็น่าจะเห็นเครือข่ายการทำงานของอาคันตุกะกลุ่มฝรั่งเศสที่เป็น

ประเทศมหาอำนาจในทางวัฒนธรรมเมื่อสามศตวรรษที่ผ่านมาเพียงใด หรือที่จริงเราอาจจะต้องสำรวจต่อไปถึงเอกสารการเดินทางของอาคันตุกะกลุ่มอื่นๆ ด้วย หากว่าจะมีใครสานต่อสิ่งที่อาจารย์วราภรณ์รวบรวมมาได้ อาจจะมีประโยชน์ในเชิงดนตรีวิทยาเปรียบเทียบอีกส่วนหนึ่ง

นอกจากผู้บันทึก เรายังได้เห็นบทบาทของผู้แปล (translator) ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษมาเป็นภาษาไทยให้อาจารย์วราภรณ์หรือคนที่สนใจค้นคว้าประวัติศาสตร์ชุดเดียวกันนี้ได้นำมาศึกษา นักแปลที่มีบทบาทมากคือ สันต์ เทวรักษ์ โคมลบุตร (สันต์ ท.โคมลบุตร) และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ นักแปลที่มีบทบาทรองลงมา ได้แก่ ปทุมรัตน์ วงศ์ดนตรี, ดวงเพ็ญ พันธุ์วงษ์เพียงฤทัย ตันติธีรวิทย์, กรรณิการ์ จรรย์แสง, ปรีดี พิศภูมิวิถิ, หม่อมเจ้าดำรงสดตรง เทวกุล, เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค), สิทธา พินิจภูวดล, ปอล ชาเวียร์, อรุณ อมาตยกุล, อาลี สวัสดิ์, หลวงจินดาสหกิจ (ละม้าย ธนะศิริ), แม้นมาศ ขวลิต, คณะกรรมการราชบัณฑิตยสภา, เจษฎาจารย์ ฟ.ฮีแลร์ ซึ่งในจำนวนนี้ งานแปลของสันต์ ท.โคมลบุตร และของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ถูกหยิบยกมาใช้ในบทวิเคราะห์ดนตรีมากกว่างานแปลของคนอื่นๆ นอกจากนี้ ก็มีการ

เอ่ยถึงนักประวัติศาสตร์ดนตรีไทย ที่ทำการศึกษาไปก่อนหน้านี้ฉบับของ อาจารย์วราภรณ์ ซึ่งใช้งานเอกสารแปล ขึ้นเดียวกัน แต่อาจจะตีความเหมือน หรือต่างกับฉบับอาจารย์วราภรณ์นี้ ก็ได้ อาทิ Terry E Miller, ธนิต อยู่โพธิ์, สักดิ์ ภูเขาทอง, อุดม อรุณรัตน์, ปัญญา รุ่งเรือง ฯลฯ ซึ่งที่จริงก็ควรจะทำ การวิพากษ์ไว้ด้วยเหมือนกันว่างานแปล เอกสารก่อนหน้าอาจารย์วราภรณ์นั้น ถูกใช้งานไปในทางไหน และมีผล อย่างไรต่อการศึกษาดนตรีไทยในแง่ ประวัติศาสตร์

ข้อค้นพบที่เป็นเรื่องใหญ่มาก ในหนังสือเล่มนี้ ไม่ใช่เรื่องตัวเอกสาร หรือสิ่งที่ถูกแปล ใครเขียนจดหมายเหตุ ใครแปลจดหมายเหตุ ไม่ใช่ความยิ่งใหญ่ ของราชสำนัก แต่หัวใจคือการอธิบาย สิ่งที่เรียกว่า “ดนตรี” ด้วย sense ของ สิ่งประดิษฐ์-เครื่องมือสร้างเสียง ที่เรียกว่า “เครื่องดนตรี” (musical instrument) อันมีรูปร่าง ลักษณะ โครงสร้าง วัสดุ การประดับประดา อายุขัย แหล่งค้นพบ ชื่อสมมติเรียก ลักษณะเสียงที่พรรณนาได้ เป็นตัวภาษา กระทั่งความเชื่อ/เรื่องเล่า ที่ผูกติดกับเครื่องดนตรีในสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ นี่คือด้านที่น่าสนใจมากในการ ศึกษาวัฒนธรรมดนตรีทุกยุคสมัยของ มนุษย์จำพวกที่ถูกเรียกว่านักดนตรีวิทยา (musicologist)

อาจารย์วราภรณ์นำจุดแข็งของ การศึกษาประวัติศาสตร์ดนตรีวิทยาว่า ด้วยระบบของเครื่องดนตรี (organology) มาเป็นพื้นที่หลักในการจัดบทสนทนา ของจดหมายเหตุต่างๆ ให้อยู่ในระเบียบ เรียบร้อย ฉายภาพให้เห็นว่า ช่วงเวลา สามสิบปีที่เอกสารความทรงจำของคน ฝรั่งเศสกลุ่มหนึ่งมีต่อดินแดนสยามนั้น มีอะไรที่ควรค่าแก่การกล่าวถึง และมี อะไรที่ยังทำหน้าที่ส่งสารมาถึงผู้คน ในช่วงเวลาอื่นๆ อีก แม้ในช่วงเวลา ปัจจุบัน

จากระบบการจำแนกเครื่อง ดนตรีพื้นฐานที่เราคุ้นเคยกับคำว่า ดีดสี ดีเป่า อาจารย์วราภรณ์ ได้หันไปใช้ระบบ ความคิดในการจำแนกเครื่องดนตรีที่เป็น สากลวิถี (universality) มากกว่า นั่น คือแนวคิด organology ที่พวกนักมานุษย- วิทยาดนตรี (ethnomusicologist) นิยม ใช้ในการบอกเล่าสิ่งประดิษฐ์ที่เรียกว่า เครื่องดนตรีกัน นั่นคือการศึกษาที่ว่าด้วย ระบบอคูสติก/การสั่นสะเทือนของวัตถุ ที่เป็นตัวกลางในการกำเนิดเสียง อันมี กลุ่มเครื่องกระทบ (Idiophones) กลุ่ม เครื่องลม (Areophones) กลุ่มเครื่องหนัง (Membranophones) และกลุ่มเครื่อง สาย (Chordophones) ในจำนวนนี้พบว่า มีเครื่องดนตรีทั้งหมด 24 หน่วย (มีชื่อ เรียกบางหน่วยมากกว่า 1 ชื่อ) เครื่อง กระทบและเครื่องหนังมีปริมาณมากที่สุด อย่างละ 7 หน่วย เครื่องเป่ามี 6 หน่วย

ส่วนเครื่องสายมีน้อยที่สุด 4 หน่วย ชื่อเรียกหน่วย เครื่องดนตรีมีความหลากหลาย ทั้งที่เป็นชื่อพ้องคำพ้องเสียงสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านในภูมิภาคอุษาคเนย์/เอเชีย ชื่อที่เป็นคำท้องถิ่น ชื่อที่เป็นคำแปลใหม่ในมิติเวลาใหม่ อาจารย์วรารักษ์ใช้เนื้อที่จำนวนมากของหนังสือในการเปิดบทสนทนาเกี่ยวกับความเหมือนความต่างทาง organology ของบรรดาเครื่องดนตรีที่เป็นวัฒนธรรมร่วมในเอเชียไปจนถึงวัฒนธรรมดนตรีโลก ได้อย่างน่าสนใจ อาทิ การพูดถึง เครื่องกระทบโลหะ ในด้านของ “ระฆัง”-“โหม่ง”-“เหม่ง”-“ฆ้องชัย”-“ฆ้องวง”-“ฉิ่ง-ฉาบ”-“มโหระทึก” การพูดถึง “กลอง” ในด้านของ “กลองชัย”-“กลองศึก”-“กลองชนะ”-“กลองโยน”-“กลองสองหน้า”-“กลองหน้าเดียว”-“กลองใหญ่”-“โพน”-“ตะโพน”-“ตะลุงปุงปั้ง”-“ปั้งปั้ง”-“กลองทัด” ฯลฯ ผมว่าอันที่จริงงานนิพนธ์นี้ อาจจะเป็นร่องรอยให้นักประวัติศาสตร์ดนตรี/นักดนตรีวิทยา/นักมานุษยวิทยาดนตรีท่านอื่นๆ ได้นำไปต่อยอดบทสนทนาได้อีก ถ้าหากเปิดใจคุยกันได้ในพื้นที่ก่อนและหลังประชาคมอาเซียนนี้

ข้อค้นพบบางประเด็นที่ผมยังรู้สึกว่ามีข้อคาบที่ชัดเจนของการศึกษาในภาพรวม นั่นคือบทบาทหน้าที่ role & function ของดนตรีในช่วงรัชกาลพระนารายณ์มหาราช ในที่นี้อาจารย์วรา

ภรณ์สรุปว่ามี 5 ด้านคือ 1) การประโคมในพิธีราชภูฏ (พิธีศพ, แต่งงาน, ประเพณีพิธีกรรม) 2) การประโคมในพระราชพิธี (พระบรมศพ, ขบวนต้อนรับพระราชสาส์น, การเสด็จพระราชดำเนินของกษัตริย์, ขบวนแห่เครื่องไทยทานของกษัตริย์, การแจ้งข่าวถึงแก่กรรม, การเข้าเฝ้า) 3) ดนตรีประกอบเกียนรติยศ/ฐานันดรศักดิ์ 4) ดนตรีกองทัพ-การสู้รบ 5) ดนตรีในกิจกรรมความบันเทิงของชาวสยาม ซึ่งมาถึงคำว่า “ชาวสยาม” นี้ อาจเป็นปัญหาในการตีความเชิงชาติพันธุ์ และสังคมวัฒนธรรมที่ประกอบสร้างขึ้นในอดีตความเป็นกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะช่วงเวลาที่เศรษฐกิจรุ่งเรือง ไทมีไลน์การไปมาหาสู่ของผู้คนและขบวนการค้าแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมมีความซับซ้อนหลายมิติ รวมทั้งการที่กลุ่มเพลงพื้นบ้านพื้นเมืองของสยาม ณ เวลานั้น “เพลงนอกศตวรรษ” ที่ถูกทอดทิ้งจากเอกสารฉบับแล้วฉบับเล่า เหล่านี้ก็ไม่ควรมองข้ามเช่นกัน (หมายเหตุ แอบดีใจที่บางประเด็นของการศึกษาประวัติศาสตร์ ไม่ถูกแต่จะต้องในหนังสือเล่มนี้ นั่นคือ เรื่องเพลงไทยเดิมสมัยกรุงศรีอยุธยา แม้ว่าจะมีงานนิพนธ์อื่นๆ ที่ทำไปแล้ว กระทั่งสถาปนาชุดความรู้ให้คนทั่วไปเข้าใจว่า นั่นแหละอย่างนี้เพลงสมัยกรุงศรีอยุธยา แม้ว่าในกระบวนการศึกษามีปัญหาหลายแง่มุม แต่อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้ชุดที่ว่าด้วยเพลงกรุงศรีอยุธยาก็กักหมดไปเสียแล้ว อาเมน)

อย่างไรก็ตาม ภาพรวมของ บทบาทหน้าที่ดนตรีที่อาจารย์วราภรณ์ ทำหน้าที่นักประวัติศาสตร์สรุปมาให้เรา เห็นนั้น ก็เป็นเรื่องที่ควรแก่การเคารพ ในการที่คนสยามรุ่นบรรพบุรุษ ได้ให้พื้นที่ แก่ดนตรีอย่างมีนัยยะสำคัญ จนเป็นสิ่งที่ คนต่างชาติต่างวัฒนธรรมสามารถยอมรับ นับถือและนำมาถวายเป็นได้ในเอกสาร ฉบับแล้วฉบับเล่า หากจะเปรียบเทียบกับสมัยปัจจุบัน อาจจะเศร้ายิ่งกว่าเศร้า ก็ได้ ทั้งๆ ที่เรามีสื่อเทคโนโลยีทันสมัย กว่า มีความสะดวกสบายในการเดินทาง ไปมาหาสู่ของผู้คนมากกว่า แต่กลับ ไม่เห็นคุณค่าในวัฒนธรรมดนตรีรากเหง้า ได้อย่างโลกอดีต

จุดเด่นของการทำงานที่ทำให้ หนังสือเล่มนี้มีเอกภาพ (Unity) และ แสดงถึงการจัดการองค์ความรู้ที่เข้มแข็ง ที่สุด (the uniqueness of Knowledge Management) คือการหาทางสรุป รวมข้อมูลเกี่ยวกับคำว่า “ดนตรีสยาม” siamese music ที่แม้ว่าจะจับต้องไม่ได้ ในเชิงวิทยาศาสตร์เสียง แต่ว่าเอกสาร ประวัติศาสตร์จำนวนมาก มีสิ่งที่สามารถ เชื่อมโยงกันได้มากที่สุด นั่นคือ “เครื่อง ดนตรีสยาม” วัตถุที่ถูกกล่าวถึงทั้งในเชิง ภาพเขียนลายเส้น ในเชิงการเอ่ยชื่อเสียง เรียงนาม ทั้งคำที่สะกดทับศัพท์ลงไป ใน ขณะนั้น กับคำที่นักเขียนจดหมายเหตุ นำมาเทียบเคียง อันเป็นคำศัพท์ดนตรี ที่แพร่หลายในยุโรปช่วงเดียวกัน อีกทั้ง

ถ้อยคำที่เป็นการพรรณนา (descriptive ethnography) ถึงเครื่องดนตรี- อากัปกริยาการสร้างเสียง-คุณลักษณะ ของเสียง ที่บรรยายด้วยภาษาฝรั่งเศส ต้นฉบับและกระบวนการถอดความรู้/ แปลโดยนักแปลชาวไทยในยุคสมัยต่างๆ (ซึ่งมีทั้งความเป็นแปลอย่างยุติธรรม ตรง ไปตรงมา แปลตรงบ้างไม่ตรงบ้าง แปล อย่างชาตินิยม ถึงขั้นเหยียดคนอื่นไปด้วย อย่างน่าตกใจ)

ถ้ามองในทางมานุษยวิทยา ดนตรี ความดีงามของการอ่านและการ ทบทวนสิ่งที่ปรากฏโดยถ้วนทั่วมากกว่า ตัวภาษา คือ “ตำแหน่ง/โอกาส/เวลา” ของ”การปรากฏตัว” ของข้อมูลที่เรียกว่า “ดนตรีของคนสยาม” การปรากฏเรื่องราว เล่าในหน้ากระดาษที่เป็นเอกสารการเดินทาง ในกำกับของอำนาจรัฐ การโยงภาพ เขียน ภาพถ่าย ตลอดจนความหลากหลาย ของข้อมูล นอกจากจะทำให้เราได้รู้จัก กับสิ่งที่เรียกว่าดนตรีแล้ว ยังได้รู้จักกับ มุมมอง โลกทัศน์ของ “คนนอก” ที่เข้ามา มีปฏิสัมพันธ์กับดนตรีในเวลานั้น ว่าเขา มีพื้นฐานความคิดกับสังคมสยามอย่างไร มีความรับรู้กับสิ่งที่เรียกว่าดนตรีระดับ ไต มีทัศนคติกับดนตรีที่อยู่ในวิถีชีวิตของ “คนใน” อย่างไร ในช่วงเวลานั้น (และอาจ จะตั้งคำถามต่อไป ว่า คนนอก-คนใน ยุค นี้ มองสิ่งที่เรียกว่า “ดนตรีไทย” อย่างไร)

สิ่งสำคัญสุดท้ายการสแกนที่ อย่างกล่าวถึง คือการสื่อสาร อาจารย์

วารสารณ์ เชิดชู ใช้ภาษาที่อ่านเข้าใจได้ง่าย ไม่ใช่ศัพท์สำนวนที่ต้องสะดุดตีความ และก้าวข้ามความท้าทายเรื่องภาษาข้ามวัฒนธรรม (language across culture) และ การเปลี่ยนแปลงทางภาษาข้ามมิติเวลา (language change over time) รวมทั้งการทำให้ระเบียบวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์เชิงภาษาศาสตร์ historical linguistics เป็นสิ่งที่น่าสนใจ

นี่กระมังที่เป็นเสน่ห์ที่สัมผัสได้ทันทีของหนังสือประวัติศาสตร์ดนตรีไทยเกิดใหม่เล่มนี้

การเสกอ่านอย่างเพลิดเพลินจนกระทั่งต้องลงเอยด้วยการเปิดคอมพิวเตอร์ค้นเล่าเรื่องงานชิ้นนี้ขึ้นมาสดๆ น่าจะเป็นเครื่องพิสูจน์ได้ว่าทำไมอยากย้อนกลับไปอ่านสโลวีรีดครั้งต่อไป

อยากเชิญให้คนรักวิชาประวัติศาสตร์ได้อ่านหนังสือดีๆ เล่มนี้ด้วยกัน และอยากชักชวนให้ท่านที่มีโอกาสอ่านหนังสือเล่มนี้ไปแล้ว หรืออ่านในสิ่งที่ระดมหลงทิศหลงทาง ได้เปิด

บทสนทนากันบ้างตามสมควร และถ้าหากจะมีการจัดสัมมนาวิชาการทางประวัติศาสตร์ดนตรีไทยในอนาคตอันใกล้ ใกล้เคียงอาราธนาให้ท่านผู้มีอำนาจในการจัดการสัมมนา อย่าลืมนัดเชิญท่านผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ไปเป็นหัวใจของการสัมมนาด้วย ผมเชื่อว่า เธอมีเรื่องเล่าระหว่างบรรทัด ระหว่างหน้ากระดาษที่เราน่าจะเรียนรู้กับเธอได้มากมาย ผากไว้ด้วยก็แล้วกันเพราะผมอยู่นอกวงการวิชาการประวัติศาสตร์ดนตรี แต่อยากเห็นการก้าวไปของคำว่าประวัติศาสตร์ดนตรีไทยที่ยกระดับขึ้นมาจากวิธีวิทยาการศึกษาเก่าๆ ที่คุ้นเคย วิธีคิดเก่าๆ ลอกกันแล้วลอกกันอีก มองจากตัวเองเป็นศูนย์กลางจักรวาล โคตรน่าเบื่อ

ขอขอบคุณอีกครั้งสำหรับของขวัญวันสงกรานต์ที่ล้างใจที่เศร้าหมอง หุดหู่จากการติดตามความทุกข์ของเพื่อนบ้านเมียนมาร์และความทุกข์ของลูกหลานเราที่ถูกเผด็จการรังแกไปได้ระดับหนึ่ง

บรรณานุกรม

วารสารณ์ เชิดชู. (2563). *เครื่องดนตรีสยามในจดหมายเหตุชาวฝรั่งเศสสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ.2199-2231 (Musical Instruments of Siam)*. สหธรรมิก.